

АКСІОЛОГІЯ ТА АНТРОПОЛОГІЯ ПРАВА

УДК 343.82:343.261-052

doi: <https://doi.org/10.33270/02201901.8>

Камінська Н. В. – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, м. Київ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7727-4056>;

Ковальов А. В. – здобувач Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, м. Київ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0246-568X>

Антропологічний вимір досліджень прав і свобод засуджених

Мета статті – проаналізувати здійснені дослідження з питань прав засуджених осіб, виокремити їх антропологічний напрям, а також обґрунтувати значення їх для антропології права та філософії права загалом, конституційного права, кримінального права; визначити шляхи вдосконалення механізмів захисту прав, свобод та інтересів засуджених осіб. **Методологічну основу** статті становить сукупність філософсько-світоглядних, загальнонаукових і спеціально-наукових методів. Визначальними є діалектичний та логічний, формально-юридичний та історичний, порівняльно-правовий і системний методи, а також антропологічний, діяльнісний та інші підходи. **Наукова новизна.** Аргументовано позицію, згідно з якою забезпечення невід’ємних природних прав людини, навіть коли вона отримала статус засудженої особи, вимагає від держави, спеціально уповноважених її органів і посадових осіб додаткових заходів і засобів правового впливу, створення та утримання установ виконання покарань, перевиховання цих осіб. Саме на науковців покладено важливу місію стосовно дослідження особливостей людської природи, зокрема засуджених осіб, у концепціях різних наукових шкіл, людської гідності, прав і свобод, правосвідомості, соціалізації та ресоціалізації, що насамперед має на меті попередження вчинення протиправних діянь, усвідомлення небезпеки шкоди таких діянь для себе й інших осіб, їх об’єднань, людської цивілізації. **Висновки.** Перед Українською державою, науковою елітою та посадовцями постало чимало невідкладних завдань щодо створення ефективної правової системи, яка захищала б права та свободи людини незалежно від умов, у яких вона перебуває. Реформування кримінально-виконавчої системи має ґрунтуватися на демократичних засадах, узгоджуватися з європейською пенітенціарною концепцією та національними інтересами України. Це неможливо здійснити без напрацювання ґрунтовної наукової бази, посиленої уваги до цього питання представників сучасних наукових шкіл, насамперед – філософії права. Тому важливо активізувати окреслені напрями вивчення правової антропології, пенології, інших наукових напрямів.

Ключові слова: права людини; права засуджених; філософія права; антропологічний підхід; правове регулювання; реалізація прав і свобод засуджених.

Вступ

У період сучасних демократичних перетворень закономірно посилюється інтерес до людиноцентристської проблематики як у вітчизняних, так і в іноземних публікаціях. Це стосується прав людини загалом, певних категорій зокрема, інституту юридичної відповідальності, правової свідомості, інших явищ правової реальності. Євроінтеграційні ініціативи України та зобов’язання стосовно імплементації міжнародних стандартів засвідчують також потребу узгодження національного законодавства України в різних сферах з міжнародно-правовими зобов’язаннями, зокрема стосовно прав, свобод й інтересів засуджених.

Мета і завдання дослідження

Мета статті – проаналізувати здійснені дослідження з питань прав засуджених осіб, виокремити їх антропологічний напрям, а також обґрунтувати значення їх для антропології права та філософії права загалом, конституційного права, кримінального права; визначити шляхи вдосконалення механізмів захисту прав, свобод та інтересів засуджених осіб.

Виклад основного матеріалу

Реформування пенітенціарної системи України й гуманітарної політики держави привертає увагу політиків, державних діячів, науковців та інших фахівців. Реформи обумовлені державною політикою в межах перехідного процесу виконання кримінальних покарань, дотримання міжнародних стандартів, принципів законності, гуманізму, демократизму, справедливості, удосконалення правового статусу особи тощо.

Відповідно до Конституції України, людина, її життя, і здоров’я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю ("Konstytutsiia Ukrainy", 1996). Європейська конвенція з прав людини та основоположних свобод зобов’язує поважати права кожної людини й гарантує кожному, хто перебуває під її юрисдикцією, права й свободи. Права та свободи людини не існують ізольовано, вони залежать від інших правових і соціальних інститутів, визначають зміст і спрямованість діяльності держави загалом ("Konventsiiia pro zakhyst prav", 1950).

На наше переконання, після Другої світової війни у світовому співтоваристві почав формуватися масив національних і міжнародних правових актів з питань прав і свобод людини й громадянина. Це кардинально змінило напрями розвитку політики держав, міжнародних організацій, заклало підґрунтя для становлення міжнародної або універсальної та регіональних систем правового захисту людини.

Таким чином, Україна, як і більшість інших держав, визначає своє існування заради людини та зосереджує свої зусилля на забезпечення її добробуту, створення умов для подальшого розвитку економічних, соціальних, культурних та інших гарантій в межах правової дійсності. Однак постає низка питань: чи стосовно всіх категорій поширюються такі гарантії; чи є належне наукове підґрунтя для їх вивчення та реалізації.

Неодноразово проблематику прав і свобод людини та громадянина з того часу досліджували вітчизняні й іноземні вчені, представники різних галузей науки, у різних правових системах і сім'ях.

Ще із часів Стародавнього світу мислителі виявляли інтерес до антропології, згодом – і до соціальної та культурної антропології, правової антропології тощо. Термін «антропологія» вперше використав Аристотель, вивчаючи духовне начало людини, також приділяв певну увагу Фома Аквінський та інші мислителі. Першим антропологом-юристом нашого часу вважають Ш. Монтеск'є, який стверджував, що він «бачить основні джерела змінності права» (Rulan, 1999).

Окремим науковим напрямом права антропологія стала в XIX ст., акцентуючи на висвітленні природи та походження людства, соціально організованих «цивілізованих» суспільств, їх культур, традицій. Тому важливим видається здійснення історико-правового та філософсько-правового аналізу витоків і сутності, основних складових правової антропології.

Один із засновників сучасної антропології Г. Мен обґрунтував еволюційну теорію розвитку права, яку висвітлив у роботі «Стародавнє право». Він встановив відмінність між тими суспільствами, де відповідальність залежить від соціального статусу, і тими, де вона ґрунтується на договірних засадах між людьми, і стверджував, що «рух прогресивних суспільств був до цього часу рухом від статусу до договору» – поступовим розчиненням сімейної залежності та зростанням обсягу індивідуальних обов'язків (Sir Maine, 1891).

У середині XX ст. внаслідок дискусії про предмет правової антропології продовжився перехід від дослідження норм права до дослідження процесу. Зокрема, аналізували проблематику правового порядку. Антропологія також розглядає процеси, які близькі до

правових, і фактори, що на них впливають, або погоджують права й обов'язки між членами суспільних відносин, що знаходяться поза межами судової юрисдикції (серед них чутки й скандали, пророцтво, ворожнеча тощо) (Vorodin, 2018).

З низки досліджень з правової антропології розпочалася дискусія про сутність і дефініцію права. Її ініціатором став Е. Адамсон-Хобель, який виокремив три основні елементи, універсальні характеристики права: «регулятивність», офіційну владність і санкцію. У науковому дослідженні «Правова антропологія» Е.-Й. Лампе, визначаючи право як «загальний світопорядок міжлюдських відносин», здійснив структурний аналіз людини в праві. Вихідним для нього став індивід у праві, якого він досліджує за допомогою таких філософських категорій, як: суб'єкт права, навколишнє середовище, їх поєднання, дійсність (Lampe, 1970). Така основоположна засада «від статусу до договору» стала предметом правових досліджень кінця XIX ст. – початку XX ст.

Слід зазначити про здобутки інших дослідників у цьому напрямі. Так, професор Я. Брекман у монографії «Право та антропологія» зазначав, що «в праві антропологію можна визначати як порівняння різних культурних та правових систем або як питання щодо заснованих на праві та справедливості характерних для людини рис. Ці перспективи поєднуються, коли людину та право розглядають як фактори цілісної мовної структури» (Broekman, 1979). Доповнюючи правову антропологію герменевтичним підходом, Л. Розен у своїй праці «Антропологія справедливості» обґрунтовує тезу про те, що процес прийняття судових рішень є культурним феноменом і природа юридичного розсуду формується культурним контекстом середовища (Rosen, 1989).

Правова антропологія досягла найактивнішого розвитку в західноєвропейській та американській науковій думці. Протягом XX ст. формувалися усталені позиції про людину та право, методологія правової антропології. Це науковий напрям з універсальним дослідницьким інтересом як «цивілізованих», так і «нецивілізованих» суспільств, що поєднує етнографічно-правовий та антропологічно-філософський аспекти правової антропології.

Ми поділяємо позицію професора О. Бандури, згідно з якою антропологія права є складовою філософської антропології, а її роль у філософії права визначається роллю філософської антропології в загальній філософії. Філософську антропологію можна вважати важливішим розділом філософії, ніж філософську онтологію, оскільки, по-перше, для людини найцікавішим предметом є вона сама, по-друге, дослідженням людини присвячені ще три розділи філософії: праксеологія, гносеологія та

аксіологія. Найвиразнішою рисою людини є її діяльність (Г. Гегель стверджував: «Що людина робить, тим вона і є»); діяльність поділяється на практичну й пізнавальну (органічно пов'язані між собою); діяльність починається з мети, котра визначається цінностями. Праксеологія належить до складу антропології, гносеологія і аксіологія – до праксеології. Відповідно, у філософії права головне місце посідає правова антропологія (Bandura, 2019).

Оскільки правова антропологія є субдисципліною філософської антропології, то філософсько-антропологічний аналіз сфери права дає підстави для таких висновків. Можна вважати, що філософія права зумовлена необхідністю захистити за допомогою права інтереси людини, потребою теоретичного осмислення та розв'язання проблем, об'єднаних навколо відношення «правова людина – світ правової людини», дати людині як правовій істоті світоглядно-ціннісні та світоглядно-цільові орієнтири, що слугують засадничими принципами її діяльності. Водночас право надає можливість глибше пізнати суть людини як суспільної істоти, її здатність до самоорганізації та саморегуляції, що необхідно для виживання й успішного розвитку (Bandura, 2019).

У дисертаційній роботі Т. Ніколаєнко («Теоретико-правові засади призначення та виконання спеціальних покарань щодо військовослужбовців»), висвітлюючи методологічну основу дослідження, поряд з діалектичним, формально-логічним, історико-правовим і порівняльно-правовим, системним і догматичним, конкретно-соціологічним методами, на жаль, не приділив належну увагу антропологічному аналізу порушеної проблематики (Nikolaienko, 2019).

Культуро-антропологічна методологія висвітлена в дослідженнях кримінально-правових реалій, до яких априорі належить і покарання як найпоширеніший захід кримінально-правового впливу на особу, що вчинила кримінальне правопорушення. Важливою є необхідність забезпечення балансу інтересів людини, суспільства і держави в процесі правореалізації шляхом розширення гуманістичних засад кримінального права, відновлення та захисту прав і законних інтересів потерпілої особи заходами кримінально-правового впливу (Kozachenko, & Melkikian, 2019).

Правова антропологія вже стала предметом досліджень таких учених: О. Балінської, І. Бородіна, О. Бандури, В. Грищука, Д. Гудими, М. Кельмана, М. Костицького, О. Козаченка, М. Мелкіяна, М. Патеї-Братасюк, П. Рабінович, Л. Удовики, М. Цимбалюка та ін. (Balynska, 2009; Pavlyshyn, Kravchuk, & Lev, 2019; Kostytskyi, Kaminska, & Kushakova-Kostytska, 2019; Kaminska, Dzhuska, & Shemchuk, 2020; Yahunov, 2011).

Водночас поза межами юридико-антропологічних досліджень залишаються важливі питання щодо інституціоналізації юридичної антропології як науки й антропологізації права в широкому значенні. Також важливим для розвитку правової антропології є міжнародно-правові здобутки в цій сфері, запровадження успішних іноземних практик в українські відносини, учасником яких дедалі частіше є Україна.

Із цього приводу В. Завальнюк зауважує, що головним елементом міжнародних стандартів в антропологічному вимірі є людина, захист її прав і свобод. Інкorporація міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, до національного законодавства, а отже, посилення за їх рахунок ролі нормативно-правових договорів серед інших юридичних джерел права; поновлення значення правових звичаїв та узвичаєнь; визнання Україною юрисдикції Європейського суду з прав людини, поширення регуляційного впливу його прецедентної практики на національні правовідносини; породжений рішеннями та висновками Конституційного Суду України феномен правових позицій – засвічують необхідність переосмислення категорії «система джерел права» й поглибленого дослідження системних зв'язків між джерелами права – як традиційними, так і нетрадиційними.

Тенденція, що спостерігається нині, сприяє розширенню прямого доступу індивідів до міжнародних органів. Це пов'язано з посиленням прагнення до захисту прав людини за допомогою міжнародних механізмів. Сам собою такий доступ не перетворює їх на суб'єктів міжнародного права, а означає лише, що учасники відповідного договору беруть на себе взаємне зобов'язання забезпечити цей доступ наявними в їхньому розпорядженні правовими й організаційними засобами. Отже, тенденція розвитку міжнародного права полягає не тільки в регулюванні різноманітних відносин між державами, а й у посиленні ролі людини, що стала одним з учасників міжнародних відносин і суб'єктом міжнародного права, хоча з обмеженою правосуб'єктністю. Із розвитком міжнародного права та міждержавних відносин обсяг прав й обов'язків індивіда розширюватиметься, а його роль в міжнародній арені – зростатиме (Zavalniuk, 2016).

В умовах розбудови кримінально-виконавчої системи України, що є тривалою та має чимало етапів і чинників, слід акцентувати увагу на певному прогресі, спрямованому на антропоцентричний вектор відповідних реформ. Ідеться про увагу посадовців і науковців до питань захисту прав та свобод засуджених осіб, потребу антропологізації досліджень у цій сфері.

Якщо здійснити порівняльний аналіз національного та європейського погляду на

забезпечення захисту правового статусу засуджених, то відмінною характеристикою є саме різний підхід і ставлення до її «людської гідності». У країнах Європи це поняття є визначальним, а ставлення до засудженого полягає в дотриманні мінімальних стандартних норм у поводженні з ним, яке не може порушувати права на повагу до його людської гідності.

Європейська пенітенціарна концепція враховує факт позбавлення волі, а не режим, оскільки ув'язнення передбачає позбавлення волі, що власне і є покаранням. Тому ставлення до засудженого є забезпеченням усього необхідного не тільки як людським потребам, а й людській гідності. Тобто європейська модель ставлення до засуджених передбачає, що навіть злочинець повинен залишатися людиною та жити в суспільстві, бути його невід'ємною частиною. Національна ж модель трактує по-іншому й ставить засудженого «поза суспільством», тобто покарання та виправлення полягає в безособистісній системі.

Досліджуючи й аналізуючи цю проблему, необхідно вибудувати оптимальний варіант цілісної системи визначення правового статусу засуджених відповідно до міжнародних стандартів, з огляду на наявні соціально-економічні реалії та практичну реалізацію.

Важливою проблемою також лишається дотримання прав і законних інтересів засуджених осіб. За період розвитку нашої держави їхні права, свободи й умови утримання наближали до міжнародних стандартів. Проте норми чинного вітчизняного законодавства ще не цілком досконали й не повністю відповідають вимогам міжнародного рівня. Світова громадськість постійно акцентує увагу на порушенні життєво важливих прав і свобод засуджених осіб, що зумовлює теоретичну та практичну значущість дослідження цієї проблеми в контексті права.

Удосконалення механізму правового регулювання діяльності кримінально-виконавчої системи, яка безпосередньо впливає на забезпечення правового статусу засуджених осіб, має відбуватися, зокрема, шляхом узгодження нормативної бази щодо діяльності

органів й установ виконання покарань, слідчих ізоляторів з національним законодавством, Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, практикою Європейського суду з прав людини та Європейськими пенітенціарними правилами.

Наукова новизна

Забезпечення невід'ємних природних прав людини, навіть якщо вона отримала статус засудженої особи, вимагає від держави, спеціально уповноважених її органів і посадових осіб, додаткових заходів і засобів правового впливу, створення та утримання установ виконання покарань, перевиховання цих осіб тощо. Видається, що саме на науковців покладено важливу місію, а саме щодо висвітлення особливостей людської природи, зокрема засуджених осіб, з позицій різних наукових шкіл, людської гідності, її прав і свобод, правосвідомості, соціалізації та ресоціалізації насамперед задля попередження вчинення протиправних діянь, а також усвідомлення небезпеки шкоди таких діянь для інших осіб, їхніх об'єднань, людської цивілізації, небезпек для власного подальшого життя. Тобто антропологізацію сучасних правових досліджень вважаємо одним з пріоритетних векторів різних галузей сучасної науки.

Висновки

Перед Українською державою, науковою елітою та посадовцями постало чимало невідкладних завдань щодо створення ефективною правовою системою, яка захищала б права та свободи людини незалежно від умов, у яких вона перебуває. Реформування кримінально-виконавчої системи має ґрунтуватися на демократичних засадах, узгоджуватися з європейською пенітенціарною концепцією та національними інтересами України. Це неможливо здійснити без напрацювання ґрунтовної наукової бази, посиленої уваги до цього питання представників сучасних наукових шкіл, насамперед – філософії права. Тому важливо активізувати окреслені напрями вивчення правової антропології, пенології, інших наукових напрямів.

REFERENCES

- Balynska, O. (2009). Antropolohichni aspekty pravomirnosti ta protypravnosti u verbalno-bikheviorystskii doktryni [Anthropological aspects of legality and illegality in verbal-behavioral doctrine]. *Antropolohiia prava: filozofskiyi ta yurydychnyi vymiry (stan, problemy, perspektivy), Anthropology of law: philosophical and legal dimensions (state, problems, prospects)*: Proceedings of the 4 All-Ukrainian round table (pp. 17-30). Lviv: Krai [in Ukrainian].
- Bandura, O. (2019). Antropolohiia prava yak skladova filozofskoi antropolohii (zahalnyi narys) [Anthropology of law as a component of philosophical anthropology (general essay)]. *Filozofski ta metodologichni problemy prava, Philosophical and Methodological Problems of Law*, 1(17), 8-15. doi: <https://doi.org/10.33270/01191702.8> [in Ukrainian].
- Borodin, I.L. (2018). Pravova antropolohiya yak metodolohiya doslidzhennya prav lyudyny i hromadyanyna – istoryko-pravovyy analiz [Legal anthropology as a methodology for the study of human and civil rights - historical and legal analysis]. *Yurydychnyi visnyk, Legal Bulletin*, 4, 46-53 [in Ukrainian].

- Broekman, J.M. (1979). *Recht und Anthropologie*. Freiburg.
- Kaminska, N., Dzhuska, A., & Shemchuk, V. (2020). Realizatsiia konstytutsiinoho prava liudyny na taiemnytsiu telefonnykh rozmov v Ukraini [Realization of the constitutional right to privacy of telephone conversations in Ukraine in modern conditions]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav, Scientific Bulletin of the National Academy of Internal Affairs*, 1(114), 100-109. doi: <https://doi.org/10.33270/01201141.100> [in Ukrainian].
- Kelman, M.S., & Kelman, R.M. (2018). Kontseptualizatsiia problemy piznannia naukovykh teorii u zahalnoteoretychnomu pravoznavstvi [Conceptualization of the problem of cognition of scientific theories in general theoretical jurisprudence]. *Priorytetni napriamy doslidzhen rozvytku derzhavy i prava v umovakh yevroatlantychnoi intehratsii Ukrainy. Z nahody 65-richchia prof. I. Bilasa, Priority directions of research of development of the state and law in the conditions of Euro-Atlantic integration of Ukraine. On the occasion of the 65th anniversary of prof. I. Bilas*, N. Kaminska (Eds.). Kyiv-Drohobych: Prosvit [in Ukrainian].
- Konstytutsiia Ukrainy: vid 28 cherv. 1996 r. [Constitution of Ukraine from June 28, 1996]. *zakon5.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> [in Ukrainian].
- Konventsii pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod: mizhnar. dok. vid 4 lystop. 1950 r. [Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms from November 4, 1950]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 [in Ukrainian].
- Kostytskiy, M.V., Kaminska, N.V., & Kushakova-Kostytska, N.V. (2019). Perspektyvy vdoskonalennia diialnosti Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy v umovakh suchasnykh suspilnykh transformatsii [Prospects for improving the activities of the Constitutional Court of Ukraine in the context of modern social transformations]. *Journal "ScienceRise: Juridical Science"*, 3(9), 4-11. doi: 10.15587/2523-4153.2019.180113 [in Ukrainian].
- Kozachenko, O.V., & Melkikian, M.H. (2019). Poniattia ta vlastyvoli pokarannia na zasadakh kulturo-antropolohichnoi metodolhii [The concept and properties of punishment on the basis of cultural and anthropological methodology]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu, Scientific Bulletin of Kherson State University*, 2, 44-49. doi: <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8049/2019-2-8> [in Ukrainian].
- Lampe, E.-J. (1970). *Rechtsanthropologie*. Erster Band Individualstrukturen in der Rechtsordnung. Berlin.
- Nikolaienko, T.B. (2019). Teoretyko-pravovi zasady pryznachennia ta vykonannia spetsialnykh pokaran shchodo viiskovosluzhbovrsiv [Theoretical and legal principles of appointment and execution of special punishments for servicemen]. *Doctor's thesis*. Kyiv; Irpin: [B. v.] [in Ukrainian].
- Pavlyshyn, O.V., Kravchuk, O.V., & Lev, O.R. (2019). Antropolohichno-pravovi vymiry profesiinoi deformatsii, moralnoi svidomosti pratsivnykiv Natsionalnoi politsii Ukrainy [Anthropological and Legal Measurements of Professional Deformation, Moral Consciousness of the National Police of Ukraine]. *Filosofski ta metodologichni problemy prava, Philosophical and Methodological Problems of Law*, 2(18), 71-80. doi: <https://doi.org/10.33270/02191802.71> [in Ukrainian].
- Proniuk, N.V. (2010). *Suchasne mizhnarodne pravo [Modern international law]*. Kyiv: KNT [in Ukrainian].
- Rosen, L. (1989). *The Anthropology of Justice: law as culture in Islamic society*. Cambridge.
- Rulan, N. (1999). *Iuridicheskaia antropologiiia [Legal Anthropology]*. (Trans). Moscow: Norma [in Russian].
- Sir Maine, H.S. (1891). *Ancient Law: its connection with the early history of society and its relation to modern ideas*. London.
- Volosheniuk, O.V. (2019). Perevahy i nedoliky polityky multykulturalizmu [Advantages and disadvantages of multiculturalism policy]. *Forum Prava, Forum Rights*, 56(3), 6-12. doi: <http://doi.org/10.5281/zenodo.3240906> [in Ukrainian].
- Yahunov, D.V. (2011). *Penitentsiarna sistema Ukrainy: istorychnyi rozvytok, suchasni problemy ta perspektyvy reformuvannia [Penitentiary system of Ukraine: historical development, modern problems and prospects of reform]* (4th ed., rev.). Odesa: Feniks. Retrieved from http://www.yahunov.in.ua/?page_id=837 [in Ukrainian].
- Zavalniuk, V.V. (2016). Kontseptualni zasady yurydychnoi antropolohii: mizhnarodno-pravovyi vymir [Conceptual principles of legal anthropology: international legal dimension]. *LEX PORTUS*, 1, 24-34. Retrieved from <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/6476/%D0%97%D0%B0%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%8E%D0%BA.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [in Ukrainian].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Балинська О. Антропологічні аспекти правомірності та протиправності у вербально-біхевіористській доктрині. *Антропологія права: філософський та юридичний виміри (стан, проблеми, перспективи)* : ст. учасників ІV Всеукр. круглого столу (Львів, 28–29 листоп. 2008 р.). Львів : Край, 2009. С. 17–30.
- Бандура О. Антропологія права як складова філософської антропології (загальний нарис). *Філософські та методологічні проблеми права*. 2019. № 1 (17). С. 8–15. doi: <https://doi.org/10.33270/01191702.8>.
- Бородін І. Л. Правова антропологія як методологія дослідження прав людини і громадянина – історико-правовий аналіз. *Юридичний вісник*. 2018. № 4. С. 46–53. (Серія «Повітряне і космічне право»).
- Broekman J. M. *Recht und Anthropologie*. Freiburg, 1979. S. 206.
- Камінська Н., Джуська А., Шемчук В. Реалізація конституційного права людини на таємницю телефонних розмов в Україні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 1 (114). С. 100–109. doi: <https://doi.org/10.33270/01201141.100>.
- Кельман М. С., Кельман Р. М. Концептуалізація проблеми пізнання наукових теорій у загальнотеоретичному правознавстві. *Пріоритетні напрями досліджень розвитку держави і права в умовах євроатлантичної інтеграції України. З нагоди 65-річчя проф. І. Біласа* : монографія / за заг. ред. Н. Камінської. Київ–Дрогобич : Просвіт, 2018. С. 63–83.
- Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

- Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: міжнар. док. від 4 листоп. 1950 р.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
- Костицький М. В., Камінська Н. В., Кушакова-Костицька Н. В. Перспективи вдосконалення діяльності Конституційного Суду України в умовах сучасних суспільних трансформацій. *Journal «ScienceRise: Juridical Science»*. 2019. № 3 (9). С. 4–11. doi: 10.15587/2523-4153.2019.180113.
- Козаченко О. В., Мелкіян М. Г. Поняття та властивості покарання на засадах культуро-антропологічної методології. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2019. № 2. С. 44–49. (Серія «Юридичні науки»). doi: <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8049/2019-2-8>.
- Lampe E.-J. *Rechtsanthropologie. Erster Band Individualstrukturen in der Rechtsordnung*. Berlin, 1970.
- Ніколаєнко Т. Б. Теоретико-правові засади призначення та виконання спеціальних покарань щодо військовослужбовців: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Київ; Ірпінь: [Б. в.], 2019. 556 с.
- Павлишин О. В., Кравчук О. В., Лев О. Р. Антропологічно-правові виміри професійної деформації, моральної свідомості працівників Національної поліції України. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2019. № 2 (18). С. 71–80. doi: <https://doi.org/10.33270/02191802.71>.
- Пронюк Н. В. Сучасне міжнародне право: навч. посіб. Київ: КНТ, 2010. 280 с.
- Rosen L. *The Anthropology of Justice: law as culture in Islamic society*. Cambridge, 1989.
- Рулан Н. Юридическая антропология: учебник / пер. с фр. М.: Норма, 1999. 310 с.
- Sir Maine H. S. *Ancient Law: its connection with the early history of society and its relation to modern ideas*. London, 1891.
- Волошенюк О. В. Переваги і недоліки політики мультикультуралізму. *Форум Права*. 2019. № 56(3). С. 6–12. doi: <http://doi.org/10.5281/zenodo.3240906>.
- Ягунов Д. В. Пенітенціарна система України: історичний розвиток, сучасні проблеми та перспективи реформування: монографія. Вид. 4-те, переробл. та доповн. Одеса: Фенікс, 2011. 446 с. URL: http://www.yagunov.in.ua/?page_id=837.
- Завальнюк В. В. Концептуальні засади юридичної антропології: міжнародно-правовий вимір. *LEX PORTUS*. 2016. № 1. С. 24–34. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/6476/%D0%97%D0%B0%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%8E%D0%BA.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Стаття надійшла до редколегії 05.02.2020

Kaminska N. – Doctor of Law, Professor, Professor of the Department of Constitutional Law and Human Rights of the National Academy of Internal Affairs, Kyiv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7727-4056>;

Kovalev A. – Researcher of the V. M. Koretsky Institute of State and Law of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0246-568X>

Anthropological Dimension of Research on the Rights and Freedoms of Convicted Persons

The purpose of the article is to analyze existing research on the rights of convicts and highlight their anthropological direction, as well as emphasize their importance for the anthropology of law and philosophy of law in general, constitutional law, criminal law, improving mechanisms to protect the rights, freedoms and interests of convicts. The methodological basis of the article is a set of philosophical and philosophical methods, general and special scientific methods. Determinants, in our opinion, are dialectical and: logical, formal-legal and historical, comparative-legal and systemic methods, as well as anthropological, activity and other approaches. Scientific novelty. Ensuring the inalienable natural human rights, even when it has received the status of a convicted person, requires from the state, its specially authorized bodies and officials, additional measures and means of legal influence, the establishment and maintenance of penitentiaries, re-education of these persons. Scientists have an important mission, in particular, to reveal the features of human nature, including convicts in terms of various scientific schools, human dignity, its rights and freedoms, legal awareness, socialization and resocialization, in order, above all, to prevent illegal acts, disclosure the danger of harm to such acts for themselves and others, their associations, human civilization. Conclusions. The Ukrainian state, scientific elite and officials face a number of urgent tasks to create an effective legal system that would protect human rights and freedoms, regardless of the conditions in which they find themselves. The reform of Ukraine's penitentiary system must be based on democratic principles, in line with the European penitentiary concept and Ukraine's national interests. This is impossible to do without a thorough scientific base, constant attention of representatives of modern scientific schools, especially the philosophy of law, and it is important that we continue to outline the areas of study of legal anthropology, penology and other scientific areas.

Keywords: human rights; rights of convicts; philosophy of law; anthropological approach; legal regulation; realization of rights and freedoms of convicts.